

Menzel, Ladislav

[Logik von Port Royal]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1969, vol. 18, iss. B16, pp. 106-107

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106726>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Obwohl ein ähnlicher Versuch in der Kant-Interpretation schon von Ernst Marcus gemacht wurde und obwohl auch in der Phänomenologie ein ähnlicher Weg gegangen wird, möchte ich lieber die sogenannte erkenntnistheoretische Verabsolutierung der Newtonschen Naturwissenschaft in der Kant-Interpretation vertreten, als solche Metaphysik der Natur. In einem bin ich doch mit Schäfer einig, nämlich: es gibt bei Kant Metaphysik der Natur, die als die eigentliche Metaphysik hervortreten darf, jedoch muß sie mehr mit der Naturwissenschaft in Verbindung sein, was gerade der Begriff der Konstruktion gestattet, wenigstens in bezug auf die Logik und Mathematik als der Methode sowohl der Naturwissenschaft, als auch der Metaphysik. Mit einem Wort: In der Behandlung von Schäfer fehlt philosophische Untersuchung des Kantischen Begriffs der Konstruktion in bezug auf den Konstruktivismus.

Ladislav Menzel

Logik von Port Royal. Stuttgart 1965, VIII + 396 S.

Aufgrund dessen, daß in der Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle-Saale (Bundesrepublik Deutschland) glücklicherweise ein Exemplar der Originalausgabe der „Logik von Port Royal“ von Antoine Arnauld und Pierre Nicole aus dem Jahre 1662 von dem bekannten Historiker der Logik M. Wilhelm Risse gefunden worden ist, ist vermöge der Initiative von Bruno Baron von Freytag Löringhof und des alten und berühmten Verlags Friedrich Frommann (Günther Holzboog) ein prachtvolles Faksimile dieser Originalausgabe unter dem Titel „L'Art de Penser. La Logique de Port-Royal“ erschienen. Dieses Faksimile ist auch ganz zufälligerweise in demselben Jahre erschienen, als in Paris von M. M. Pierre Clais und François Gibrat eine kritische Edition desselben Werkes „La Logique ou l'art de penser“ erschienen ist.

In dieser nun besprochenen Edition bildet das erwähnte Faksimile nur ihren ersten Band (Tome I, Stuttgart-Bad Cannstatt 1965, VIII + 396 Seiten, Format 185 × 135, DM 35,-), dagegen den zweiten und dritten Band, die beide im zweiten selbständigen Buche enthalten sind, bilden die Nachtragsbände (Stuttgart-Bad Cannstatt 1967, Tome II — Supplément: Présentation synoptique des variantes de texte des éditions 1662—1683. Avec des annotations, 237 Seiten — und Tome III — Supplément: Présentation synoptique des variantes de texte du MS BN Fr. 1915 de 1662. Avec des annotations, 72 Seiten, Format 185 × 135, DM 68,-). Alle drei Bände wurden von Bruno Baron von Freytag Löringhof und Herber E. Brekle herausgegeben. In der Vorrede zum zweiten Band wurde vom Editor Herbert E. Brekle auch die Entwicklung des Textes der Logik von Port Royal erörtert und eine Bibliographie sowohl von allen bestehenden Editionen und Übersetzungen dieser Logik, als auch Abhandlungen über sie angeschlossen. Außerdem wird darauf aufmerksam gemacht, daß Bruno Baron von Freytag Löringhof die erste deutsche Übersetzung dieses Werkes vorbereitet.

Der Zweck dieser Edition zum Vergleich mit der erwähnten kritischen Edition liegt offensichtlich darin, daß sie den *ursprünglichen und authentischen Text ohne irgendeinen Eingriff* vermitteln möchte. Das ist wohl richtig, besonders bei einem so schön geschriebenen Text, wie dieser ist, jedoch seine Authentizität ist ja doch zumindest durch die damaligen Korrekturmöglichkeiten problematisch. Darum scheint es mir, daß für eine präzise Forschung sowohl diese Edition, als auch die kritische Edition erforderlich sein wird, zu benutzen.

In der Geschichte der Logik, besonders der modernen mathematischen Logik, wird dieses Werk unterschätzt, denn „wo die Logik von Port Royal Originelles bringt, wie in der hier zum erstmalig auftretenden Lehre vom Umfang und Inhalt der Begriffe, hat sie mehr Schaden als Nutzen gestiftet“. (H. Scholz: Geschichte der Logik, Berlin 1931, S. 41.) Einen Beitrag für ihr besseres Verständnis hat der Herausgeber Herbert E. Brekle in der Abhandlung „Semiotik und linguistische Semantik in Port Royal“ geleistet (in: Indogermanische Forschungen 69, 1964, S. 103—121).

Mir scheint es, daß man in mancher Hinsicht noch weiter gehen kann als Herbert E. Brekle, was ich hier freilich nur ganz kurz andeuten kann, um die Aktualität dieser Logik, wenn auch nur in ihrer historischen Gestalt, hervorzuheben. Es ist allgemein bekannt, daß diese Logik auf den Prinzipien der Descarteschen und Pascalschen Ideenlehre als *Regellogik* entworfen worden ist. Noch H. Scholz behauptet, daß „eine solche Logik bis heute nicht existiert“ (ebenda, S. 12, Anm. 14). Inzwischen hat aber G. Gentzen eine *Regellogik* in der schon Klassisch gewordenen Abhandlung „Untersuchungen über das logische Schließen“ entwickelt (in: Math. Zeitschrift 41, 1934, S. 176—210 und 403—431). Diese *Regellogik* ist zwar

streng formalisiert, jedoch das widerspricht keineswegs den Prinzipien der Descartischen und Pascalschen Ideenlehre, im Gegenteil, wie Scholz selber betont, „die formale Logik wird in diesem Werk sogar mit einer, . . . nicht hoch genug zu schätzenden Werbekraft vorgetragen“ (ebenda, S. 12).

Es wäre zu wünscheno, daß auch dieses pietätvolle Faksimile zum Anlaß der weiteren Forschung und zugleich einer besseren Würdigung und Schätzung der historických Aktualität dieser Logik dienen wird.

Ladislav Menzel

Aspekte der Modernität. Herausgegeben von Hans Steffens; Göttingen (Vandenhoeck & Ruprecht) 1965, 197 S.

Sborník osmi úvah více méně prominentních představitelů německé vědy, který vznikl z cyklu přednášek v Německém domě v Paříži, chce zachytit rozmanité aspekty toho, co se běžně nazývá „modernost“. Je ovšem třeba hned říci, že tu nejde ani tak o modernost jako takovou, o pojem či slovo: v tomto směru je orientována vlastně jen závěrečná stať H. R. Jause „*Literarische Tradition und gegenwärtiges Bewußtsein der Modernität*“, která se výslovně zamýšlí nad dějinami slova modernost, a dále i úvodní stať H. Antona „*Modernität als Aporie und Ereignis*“, která však již spíše sleduje realitu modernosti jako takové a chce ji popsat jako modus zakoušený historického. Jinak se však příspěvky snaží — ať už geneticky nebo fenomenologicky — vyložit konkrétní formy modernosti, totiž právě ony události v jednotlivých oborech soudobé teoretické a umělecké kultury, které vytvářejí nebo charakterizují její modernost. Tak Arnold Gehlen („*Genese der Modernität-Sciologie*“) píše o tom, co pokládá za moderní v sociologii (totož hlavně emancipaci od teoretických ambicí), Hermann Diem („*Glaube und Überlieferung*“) o modernosti v soudobé křesťanské teologii, při čemž antinomii mezi bultmannovsko-gogartenovským a barthovským proudem, chce řešit rozhodnutím pro Bartha, jediný zástupce přírodovědy ve sborníku F. Hund („*Das Problem der Stoffe und seine Lösung im zwanzigsten Jahrhundert*“) o modernosti v metodách a výsledcích věd o neživé přírodě. Specifické rysy modernosti soudobého umění pak sledují dva speciálnější příspěvky: Werner Haftmann nechce ve stať „*Formidentitäten zwischen Musik und moderner Malerei*“ ani tak srovnávat tyto dva druhy umění, jako spíše od jistých jejich shod proniknout k „základnímu duchovnímu vzoru“, který je daleko překračuje a podle něhož se situuje celá kultura naší krizové epochy; Theodor W. Adorno ve studii „*Über einige Schwierigkeiten des Komponierens heute*“ tu do oblasti hudebního tvoření transponuje (a ovšem specifikuje a dále domýšlí) brechtovské myšlenky o obtížích „při psaní pravdy“, předpokládaje, že hudba nyní stojí před alternativou fetišismu materiálu a tradičních postupů a zcela nevázanou nahodilostí. — Nejuniverzálnější založený a myšlenkově nejzávažnější příspěvek sborníku, stať filosofa Hans-Georga Gadamera, ordinaria v Heidelbergu, předního reprezentanta, ba možno říci hlavy jednoho z nejsilnějších proudů západoněmecké akademické filosofie, produ hermeneutického, se zdánlivě explicitnímu položení a zodpovězení otázky, co je v soudobé filosofii vlastně „moderní“ vyhýbá. Přece se však k ní zprostředkovaně vrací, když se ve stať „*Die Grundlagen des zwanzigsten Jahrhunderts*“ pokouší o nastínění „filosofické situace našeho století“.

Gadamerova analýza situace a hlavních tendencí filosofie ve XX. století je vybudována na analogii s Hegelovou kritikou „reflexivní filosofie“, tj. subjektivismu zejména Kantova. Tato kritika vyzvedala podle Gadamerova názoru myšlenku objektivního ducha jako něčeho, co transcenduje (a zejména určuje) subjektivitu, avšak není vůči subjektivitě ničím vnějším a cizím, tj. není opakem ducha jako vnějškovost přírody. Gadamer se domnívá, že XX. století, které je v daleko větší míře než století XIX. ovládáno autoritou vědy i ideálem vědomého plánování a precizně fungujícího řízení a jehož „společenské pořádky rozvinuly tak mocné formující síly, že jednotlivce dokonce i v intimní sféře osobní existence je stěží ještě naplněn vědomím, že žije z vlastního rozhodnutí“, a v němž „se nám pomalu stává cizí kultura niternosti, vystupňování osobních konfliktů lidského života, ostrého psychologizování a vzdemutá výrazová síla jejich uměleckých vyjádření“, — tedy že toto naše století v jistém smyslu opakuje kritiku subjektivitu, a to v podobě kritiky vědomí, jak ji započal Nietzsche, a pak ji propracoval Husserl a po něm Scheler a Heidegger. Tato kritika vědomí či subjektivitu však není návratem k objektivismu, nýbrž spíše kritikou názoru o protikladnosti subjektivního a objektivního, v níž se prosazuje myšlenka, že vědomí a jeho předměty nejsou dva oddělené světy. Dnešní kritika se pak od hegelovské liší tím, že překonává jisté naivní předpoklady přítomné u Hegela a v německém idealismu vůbec. To znamená především odstranění „naivitu kladení“, záležející ve víře v „čistý vjem“ nebo v „čistou výpověď“, a to zejména